

VLADIMIR NAZOR:

Az Ekés Király

Kresimir Péter, Horvátország és Dalmácia ura, — akit Béke Királynak neveztek, mert királyságát kiterjesztette szárazon és tengeren, anélkül, hogy vasát kihúzta volna hüvelyéből; egyben Ekés Királynak is hívták, mert — maga is barázdát hasítva a földeken, — a harcosok előtt is rámutatott arra, hogy az eke több a kardnál — 1069-ben Ninben volt az udvarával. Tanácsot tartott a főispánokkal, a kenézekkel és a bánokkal; fogadta a püspököket, apátokat és a latin városok priorait; ajándékokat osztott a templomoknak és kolostoroknak.

Ott volt a tenger melléki főispán, Ruszin is, aki az addig narentai kenézek alá tartozó szárazföldet és szigeteket igazgatta. A király meg akarta tudni tőle, mi történik most nála.

— A kalózkodás? — kérdezte.

— A narentai szünöben van; csak magános rablók kalózkodnak. A humhátiai és a levántiaiak csak messziről leselkednek; még nem bátorkodnak közelebb, — felelte a főispán.

— Békesség van-e a szigeteken?

— Békesség. Mégis félttem őket.

— Mondj el mindent rendre.

— Eddig legjobban Brácson néztem körül. Lakosok csak itt-ott vannak, szegények és lomhák: pásztorok, lehiggadt szlávok és tönkrement latin és ellatinosodott főurak késői unokái. Ott még a narentaiak természete is megváltozott; falvaikat a sziget csendesebb részeire építették; pásztorokká váltak, vagy pedig meggazdagodtak és behúzódtak a nekünk idegen urak közé. Erődítmények helyett templomokat és kolostorokat építenek; a benedekesek ott is győzedelmeskedtek. Ezeknek az embereknek fegyverük sincs, de nem is adnák nekik. Mint a többi sziget, Brács is ki van téve a fosztogatók gyors támadásának úgy a szárazföldről, mint a tengerről. Megemlítem a szaracénok támadását, akik még a narentaiak korában lerombolták a nem sokkal azelőtt felépített Bólt, s a szigetlakók elmenekültek a partokról; még máig sem bátorkodtak vissza az öblökbe, ahol kikötőket kellene berendezni a halászok és kereskedők számára. Adj nekem katonaságot királyom. Segítségükkel erős védelmet szervezek, a mi embereinkkel népesítem be a szigetet.

— Milyen az a Brács? — kérdezte Kresimir Péter.

— Leginkább kopár legelők, erdők és bokrok maradványai borítják, forrásvíz nélkül. A vár a tengerparton áll; tornyokat, őrséget és harcosokat kérnek.

— Küldök majd nekik a mi parasztjainkból.

— Nem való az eke Brácsra.

— De való az emelő, a csákány és a kapa.

— Nehéz, hosszú és lehet, hogy hiábavaló munka lenne, — jegyezte meg a főispán. Volna talán más megoldás is. El kell ragadnunk a latin főuraktól azokat a pásztorokat és félpasztorokat, magunkhoz kell kötnünk őket s azután felfegyverezni.

— Nem! — válaszolt a király. Erősen kell megkapaszkodnunk a szigeteken, örök időkre. A pásztor akármelyik földet szereti, de csak addig, amíg az ő jószágá legel rajta; mozgékony — víz, amely folyik, amely ide-oda kanyarog. Idehallgass, van-e Brácson legalább egy szőlőtőke, legalább egy olajfa?

— A szigetlakók kísérleteznek már azzal is. Nincs vele szerencsénk. Azt mondják: karszt! szárazság! kecské! A pásztor, pásztor marad mindig; ami a földjén nem pusztul el egészen, az elfajzik. Azaz mégis. Van a szigeten egy furcsa teremtmény, sok mindent beszélnek róla össze-vissza, valamilyen vad erdei ember; még azt is mesélik, hogy szarva van, meg, hogy kecskekörmű. Valahol egy kis völgyben már régóta műveli a szőlőt és az olajfákat. Azt mondják, virul a kezé nyomán és öröm nézni.

— Na látod! Ez becsületére válik! Ezt szívesen megteszik a mi parasztjaink is. Csákányt az eke helyett! A szőlőtökének és az olajfának nincs négy lába, mint a kecskének, meg a birkának; nem vándorolhat és nem legelhet akár hol. Majd a horvát paraszt is gyökeret ereszt ott, mint a moha a sziget kopár szikláin; és sohase hagyja majd magát kitépni onnan. A gótok, az avarok, no meg a mi narentaiaink is értettek a lerohanáshoz, a rabláshoz, rá tudtak hágni másnak a nyakára, de nem tudtak fennmaradni; eltűntek ezek az erős és lobbanékony hódítók, mint a füst és a por. Cselekedjünk mi másképp; idejöttünk, hogy itt is maradjunk, bármit is szenvedjünk és bármi is szakadjon a nyakunkba már holnap vagy az elkövetkezendő századok során.

Ruszin főispán figyelmesen meghallgatta urát; csak most értette meg az Ekés Király magatartását. Belátta, hogy urának igaza van; azonban még mindig sok minden bántotta. Kresimir Péter nagyon is engedékeny volt a tenger melléki városokban és megyékben rekedt latinok maradványaival szemben, nem engedte meg, hogy a horvátok kíméletlenül megsemmisítsék őket; Ruszin maga is kerékkötőknek, minden baj okozójának tekintette őket.

— Királyom, —mondá, — a szalóniaiak és epecusiak úgynevezett dedunokái, holmi régi jogokkal állig felruházva, uralmuk alá hajtották az elsőeknek hozzájuk érkező illir pásztorokat és szlávokat. A narentaiak után majd ezeket a mi parasztjainkat is a körmeik közé kaparintják. Ezért jó lesz a főurakat megszelídíteni, ketté kell vágni a csomót; mégpedig mennél előbb, akár erőszakkal is, ha kell, keményen is.

— Nem! — felelt a király. Erősebb az, aki maga munkálja a földet, mint az, aki csak mások kérges keze által táplálkozik belőle; ezt azonban neki magának kell belátnia; neki magának kell megvívnia és végigharcolnia ezt a háborút, ekével vagy kapával a kézben.

— Az ilyen háborúskodás túlsoká is tarthatna.

— Soká a főúrnak, aki csak levél és yirág; rövid ideig a parasztnak, aki csupa gyöker és addig él, mint maga a föld. Tudod-e hány éves az a brácsi szarvas vadember?

— Azt mondják, — felelt a főispán, — hogy ott van már emberemlékezet óta. Valami régi görög szatír, az elmúlt pogány időkben, fajának egyedüli maradványa. Egykor csak nyájat legeltetett; már régebb idő óta szőlővel, olajfával, méhekkel foglalkozik.

— És azért van még mindig itt! — vágott szavába az Ekés Király. Mi mindent kellett megérnie, látnia, hogyan jön, hogyan tart és hogyan múlik el minden? Tanuljunk tőle, Népünk eresszen gyökeret mindenütt ezen a földön, mégpedig mélyen; a szárazföldön és a szigeteken; a szántóföldön és a karszton. Minden más csak füst, amit elkap a szél...

* * *

(A legfontosabb mitológiai, személyi és történelmi események kormeghatározása, melyek közvetve vagy közvetlenül kapcsolatban vannak a fenti részlettel:

1000. II. Orseolo Péter doge a horvátországi viszályok idején elragadja Szvetoszláv horvát királytól a dalmát városokat, a narentaiaktól a szigeteket.

— Dominus Petrus Nerezsiscsiben a brácsi főurak élén; a kor mányzói palota.

1069. IV. Kresimir Péter (1058—1073), aki visszacsatolja Horvátországhoz a dalmát városokat és szigeteket és tartósan magához köti a narentai kerületet, megparancsolja tengermelléki főispánjának, Ruszinnak, hogy új horvát parasztoakat küldjön a szigetre.)

BRÁCS

TE KENYÉRNÉLKÜLI SZIGET, előtted ismeretlenek a vetések, amelyekben kalász aranylik, pipacs piroslik és búzavirág kéklik; a te malomköveid és malmaid mindig idegen gabonát öröltek. Rajtad nem szánt eke, aratás idején nem peng a kasza.

Ennek ellenére enni adtál számtalan gyermekednek. A köveket hússá változtatod az emberi éhség csillapítására; füvekké az állatok számára; magokká és bogyókká az ég madarainak és sőt szórsz a tenger fővenyeire a sóvárgó emberi szájnak.

Te kenyérnélküli sziget, te adtad nekem az első falatot és az édes és üdítő volt.

TE VÍZNÉLKÜLI SZIGET, hegyeidben nem fakadnak források, hegyszorosaidban nem csörgedeznek patakok. Hajnali harmatot

iszol és éjszakai esőt, amit a viharfelhők, Adria és a Földközi tenger fiai hoznak.

Bő csikokban zuhognak tetőmre, — az esőcsatornákon bugyborékolva lefolynak, beleömlenek a medencébe, melyet magam vájtam és építettem; szívem repes az örömtől e magasból hullott ajándék láttán.

Te víznélküli sziget, köszönöm neked, hogy egész életemre megtanítottál szomjúhozni és vágyódni valami után.

TE ÚTNÉLKÜLI SZIGET, rajtad — még ma is — többnyire csak ösvények és ősi juhászok és öszvérhajcsárok hágói vannak. Köveidet kecskekörmök és paták őrlik, emberi lábak csiszolják, időnként vérrel áztatva.

De azért fiaid nem félnek a legnehezebb utaktól sem széles e világban, túl a Csatornán és az Óceánon. Erősek a lábaik és megszokták a köveket és bógáncsot. Félelem nélkül járják a távozás és a visszatérés országutait és ösvényeit.

Te útnélküli sziget, te tanítottál meg, hogyan kell járni, bármilyen úton is, sebezhetetlen lábakkal és erős izmokkal.

TE SÍRÁS ÉS EMLÉKMŰVEK NÉLKÜLI SZIGET, a te köveidből készültek Dikléciánus templomai is, meg a pogányok kőkoporsói, a keresztények kőkockái és keresztjei. Te szürke és komor vagy, de márványod ragyog a napon, mely feletted nem lángol.

TE HŐS ÉS KÖLTŐ NÉLKÜLI SZIGET, fiaid ivadékaiból izzadságfolyókat, leányaid szemeiből pedig könnypatakokat sajtoltál. A kapa és olajfa névtelen hőseinek hadseregei születtek a te karsztjaidon, ma is énekek raja zümmög a bolthajtások alatt és az ablakocskák körül, ahol az asszonyok bazsalikomot és rezedát ápolnak cserpekben.

TE SZŐLŐTÖKÉK ÉS OLAJFAK NÉLKÜLI SZIGET, elhanyagolt szőlőhegyeidet vadhajtások árasztják el, olajfáid szúrós borókacserjékké fajultak. Húsvét körül méhek, karácsony táján borosrigók látogatnak a nyárelejei permetezők és a későőszi szüretelőnyok helyett.

De most telítve vagy rejtett borokkal és hallgatag olajjal. Minden rejtett erecskédben nedvek várnak új ültetésre, illatozva, hogy fiatal gyökerek szívják fel őket s hogy virágba és levélbe szökkenjenek, fürtöt és bogyókat teremjenek, míg a kádakban újból fel nem forrnak és ki nem tisztulnak a kőtartályokban.

Te, a szőlőtöke és olajfa szigete, tőled kaptam ezt a nyári napok ósrégi ittasságát és életem téli napjainak ezt a kiolthatatlan világosságát.

TE TŰCSKÖK SZIGETE, feletted örökké, szüntelenül és mindig egyformán száll a földközitengeri cirpelés hangja. Hallgatták már az idetelepített görögök, az őslakó illirek, a hódító rómaiak, a horvát jobbágyak és a velencei kereskedők, ismerték a szaracén és omisi kalózok lent a tengeröblökben és a narentai juhászok fönt a fennsíkon.

És mindenkireh a saját nyelvén szólt arról, ami nem változik, ami mindig fennmarad, népek, vallások, országok és szokások min-

den átalakulása, minden változása ellenére. S ez a hang a te hangod:
a te köved, a te földed és a te növényzeted hangja.

És ez a hang, óh szülőhelyem szigete, állandóan itt zúg a
fülemben, mint a hullám által már régen homokpartra vetett kagyló-
ban a tenger zúgása.

(Horvátból fordította: Kovács Kálmán)